

Willem Jansen

BULLETIN

Een Westzaans Decor
Van de Paden
De broer van Sinterklaas
De Staalmeestersbrug

3

Bestuursfoto jaren 90. V.l.n.r.: Jaap de Boer, Jan Mulderij, Jan Lagerweij, Luuk Harrewijnen, Ab Prakken, Ans Havik, Aad Vet, Cees Wijnands en Jan Albers.

OVERLIJDEN OUD-VOORZITTER JAN LAGERWEIJ

In oktober bereikte ons het bericht dat oud-voorzitter Jan Lagerweij op 82-jarige leeftijd plotseling is overleden.

Jan is jarenlang bij onze stichting betrokken geweest. Zo trad hij in oktober 1984, als gemeentelijk vertegenwoordiger zoals de statuten van de stichting dat indertijd voorschreven, toe tot het bestuur. Jan vulde dit, met zijn gevoelsband bij het Westzaanse en interesse voor het werk van beide Jansens, met grote betrokkenheid in. Zo heeft Jan bijvoorbeeld meerdere keren een lezing gehouden over het leven en werk van vader en zoon Jansen, kon in 1985 het bronzen borst-

beeld van Willem Jansen worden onthuld, was Jan elk jaar van de partij om de stand van de stichting te bemannen op de braderie in Zaandijk en vertegenwoordigde hij de stichting in bredere zin. In september 2000 nam Jan de voorzittershamer over van Jan Albers, en leidde hij de vergaderingen met een glimpen en een schaterlach. In augustus 2003 droeg Jan deze rol over aan Jan Mulderij, en legde hij zijn rol bij de stichting neer.

Wij zijn bijzonder dankbaar voor wat Jan voor de stichting heeft betekend.

Het bestuur

Bruggen, kerken, woningen en bedrijven, stads- en dorpsgezichten van alles heeft Willem Jansen vereeuwigd. Eigenlijk is dat wel een mooi woord; vereeuwiggen. Je tilt iets over je eigen tijd heen door het vast te leggen. Willem en ook Chris deden dat met hun woonomgeving in de Zaanstreek, in Elst, waar de familie voor de oorlog kort neerstreek, en in Amsterdam waar het samenleven begon. Voor de plaatjesalbums van Koek en Beschuitfabriek G. Hille en Zoon trok Willem door het land en schetste wat nu veranderd of verdwenen is. Jarenlang waren ook de aquarellen die hieraan ten grondslag lagen onvindbaar. Een deel hiervan, zoals u heeft kunnen lezen is inmiddels boven water en zijn komend jaar in een expositie te zien.

Als stichting proberen wij het werk van beide kunstenaars een langer leven te geven. Vereeuwiggen is misschien een groot woord, maar komend jaar bestaan we 50 jaar, dus we zijn goed op weg. Dat betekent dat we al vijf decennia bezig zijn met het verzamelen, exposeren en vastleggen van wat de bewoners van de J.J. Allanstraat 382 hebben gemaakt en achtergelaten. We hebben contacten met mensen over de periode in Elst, met de eige-

naren van de Hilleplaatjes en mensen die werk schenken en zo onze doelstelling helpen te verwezenlijken. We zijn druk bezig met de collectie te digitaliseren en toegankelijk te maken voor een groter publiek.

Hopelijk heeft u genoten van het initiatief om een boek te laten publiceren over de Claude Monet en zijn Zaanse periode. De Franse schilder was een inspirator voor Willem en vissend in dezelfde Zaanse vijver. Een prachtig boek, mede door de bijdrage van onze eigen vaste vormgever en bestuurslid Robbert van Kleef. Onze club heeft dit jaar afscheid moeten nemen van Gré Groenveld die haar taken als secretaris na bijna 20 jaar neerlegde. Maar kon de vingers kruisen met de komst van haar opvolger Kees Terwee. En er is de altijd prettige samenwerking met galerie Staphorsius in Westzaan. Zo gaan we vol goede voornemens en moed het jubileumjaar in. We wensen de vrienden van de Stichting en ver daarbuiten al het goede en een hele fijne twaalfde maand van het jaar des Heren 2022 !

Arjen van Ginkel
Voorzitter Willem Jansen Stichting

Voorzijde: Chris Jansen, De Tuin in Wintertooi,
28 december 1948, Westzaan

EEN WESTZAANS DECOR

- Over Nel, Ouwejan en de gebr. Jansen -

Foto van molen De Tweeling gezien vanaf de Westzanerdijk, 26,5 x 21 cm, vóór 1933

Door Ronald Sluys

Honderd jaar geleden groeide mijn moeder op aan de Westzanerdijk: een omgeving die zou dienen als decor voor werken van de Zaanse tekenaar Remmet J. Ouwejan sr. en de bekende kunstschilder Jan Sluijters. Mijn moeder, Grietje (Gré) Nel (1922–2017), werd geboren op 5 december 1922 in een klein wit huisje onderaan de Westzanerdijk. Het was de rechterhelft van een twee-onder-een-kap-woning dat nu -en waarschijnlijk ook toen al- geregistreerd is als Overtoom 6. Het huis

werd gebouwd rond 1896 (1) en staat aan de noordzijde van de dijksloot. Het kan via een brug bereikt worden. Aan dezelfde kant, maar iets meer naar het noordoosten, stond de houtzaagmolen De Tweeling, ook wel genaamd De Tweelingen. Mijn moeder kon daar naartoe lopen en zij herinnerde zich tot op hoge leeftijd de geur van gezaagd hout, hoewel zij daar slechts de eerste vier jaar van haar leven heeft gewoond.

Jan Sluijters, De Zaanstreek, olieverf op doek, 50 x 61 cm, 1910 of later (particuliere collectie)

Tot 1930 bleef de molen in bedrijf op windkracht maar werd in 1933 onttakeld en voorzien van een elektromotor (2). Op 24 november 1934 brak er brand uit in De Tweeling. De twee spuiten van de vrijwillige Westzaanse brandweer gaven vier stralen, maar konden niet verhinderen dat er een hels vuur losbarstte. Het was zo heet dat van de aangrenzende boerderij van K. Zwikker de teer van de muren droop (3). Hoewel De Tweeling in vlammen opging, is het naam-bord behouden gebleven en maakt nu deel uit van de collectie van de Vereniging de Zaanse Molen (4). Op een prachtige foto gemaakt, naar ik meen, door een tante van mijn moeder staat De Tweeling nog in volle glorie, evenals de boerderij van Zwikker.

De kunstschilder Jan Sluijters (1881–1957) heeft de situatie vanuit een ander gezichtspunt afgebeeld, waarbij de molen op de achtergrond zichtbaar is, en de huisjes en de toegangsbrug op de voorgrond. Enige jaren geleden was er wat verwarring over de precieze plaatsbepaling van dit schilderij. Uiteindelijk werd dit opgelost (5, 6), maar de conclusie dat de brug die Sluijters afbeeldde dezelfde is als de grote betonnen brug die nu rechtstreeks leidt naar het boerenerf is onjuist. Deze brug is van later datum, in elk geval van na 1961 (1), en loopt aan de oostzijde van het geboortehuisje van mijn moeder. Oorspronkelijk was er echter slechts één smalle voetgangersbrug en die liep -en loopt nog steeds- aan de westzijde van het dubbele witte woonhuis. En die brug is afgebeeld

R. J. Ouwejan, Nabij Westzaan Langs den Westzanderdijk, 26,5 x 17 cm, pentekening afgedrukt in Zaens Skoon, 1934

door Sluijters. Een oude ansichtkaart beeldt een situatie af van nog vele jaren eerder, maar ook hierop is duidelijk te zien dat er slechts één brug was en dat die ten westen van het pand loopt waarin mijn moeder werd geboren (7). In feite liep de brug toen tussen twee van dergelijke witte pandjes, maar het meest westelijke heeft plaats gemaakt voor een stenen woonhuis dat gebouwd is in 1910. Hieruit kan afgeleid worden dat het schilderij van Sluijters dus van 1910 of later is.

Dat de situatie werkelijk zo was is ook te zien op een tekening die de Zaanse tekenaar en kalligraaf Remmet J. Ouwejan (1897–1972) maakte van deze plek aan de Westzanderdijk.

Deze tekening werd in 1934 gepubliceerd in deel 1 van zijn Zaens Skoon onder de titel “Nabij Westzaan Langs den Westzanderdijk” (8). Kijkend in westelijke richting plaatste Ouwejan het witte geboortehuisje van mijn moeder midden in de afbeelding, terwijl tussen het stenen woonhuis links en het daarbij behorende schuurtje aan de dijksloot de smalle voetgangersbrug zichtbaar is.

Op een-of-andere manier kwam mijn grootvader, Jan Cornelis Nel (1895–1968), op een gegeven moment erachter dat deze afbeelding in Zaens Skoon stond. Voor de verjaardag van zijn vrouw wilde hij graag deze tekening van het geboortehuisje van zijn

R. J. Ouwejan, zonder titel, pentekening op papier, 27 x 16,5 cm, datum onbekend (particuliere collectie)

dochter als cadeau geven. Daarom ging hij naar Ouwejan met het verzoek om deze situatie nogmaals te tekenen – ditmaal in opdracht. Ouwejan antwoordde dat hij dat nooit deed, eenzelfde situatie twee keer tekenen. Maar mijn grootvader hield vol, met het resultaat dat hij een originele tweede versie van deze tekening kocht voor 25 gulden. Het is mij niet bekend wanneer precies deze koop gesloten werd (zeer waarschijnlijk vóór de Tweede Wereldoorlog) maar het moet toendertijd een aanzienlijk bedrag zijn geweest. Begin jaren 1930 kostte de standaardversie van deel 1 van Zaens Skoon 39 gulden, terwijl de in leer gebonden versie voor 62,50 gulden te verkrijgen was (9).

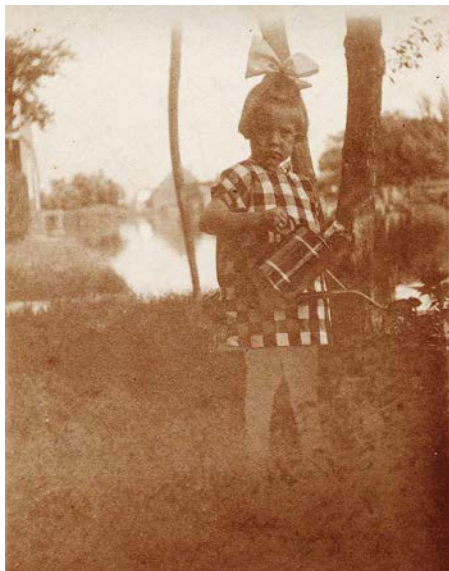
Bij nadere bestudering is het vrij snel duidelijk dat deze tweede versie iets verschilt van

de eerste versie in Zaens Skoon. Het meest opvallende is natuurlijk dat de Zaens Skoon-versie een onderschrift heeft met de plaatsbepaling. Je zou gemakkelijk kunnen denken dat dit onderschrift tijdens het drukken is geplaatst. Maar dat is niet het geval. Ouwejan was een zeer bedreven kalligraaf en alle onderschriften in Zaens Skoon staan ook op de originele tekeningen. Voor mijn grootvader hoefde deze informatie er natuurlijk niet op want hij wist precies waar het was.

Andere verschillen betreffen, onder andere, de plukken gras en riet op de voorgrond (met een paaltje, dat ontbreekt in de tweede versie), de boom links van het stenen huis aan de dijk (meer uitgewerkt in de tweede versie), het aantal drijvende boomstammen van de houtzaagmolen (meer stammen in de

Zaens Skoon-versie), en Ouwejan's onderte-
kening (groter in de Zaens Skoon-versie). En
zo zijn er talloze andere, kleine verschillen.

Er zijn nog zes foto's van mijn moeder die ge-
maakt zijn toen zij tussen de 1 en 3,5 jaar oud
was en die genomen zijn bij of op het erf van
Overtoom 6. Op een foto staat ze in een ge-
blokte jurk, en met karakteristieke strik
boven op haar hoofd, op het erf de planten
water te geven met een gieter. Ze is dan 3,5
jaar oud. Ze staat in de voortuin aan de dijk-
sloot en op de achtergrond is de stolpboer-
derij van C. Zwikker zichtbaar die aan de
Westzanerdijk stond. Deze boerderij is ook
net nog zichtbaar op de oude ansichtkaart
(7). Een andere foto toont mijn moeder in
een jol in de dijksloot vlak bij Overtoom 6,
tezamen met haar vader en een tante; ze is

Grietje Nel, 3,5 jaar oud, op het erf
van Overtoom 6, foto, 12 x 8 cm

Grietje Nel, 3 jaar oud, met haar vader en
tante in een jol in de dijksloot, foto, 11 x 8 cm

dan 3 jaar oud. Het stenen huis op deze foto
is het pand dat op de tekeningen van Ouwe-
jan helemaal links aan de Westzanerdijk
staat.

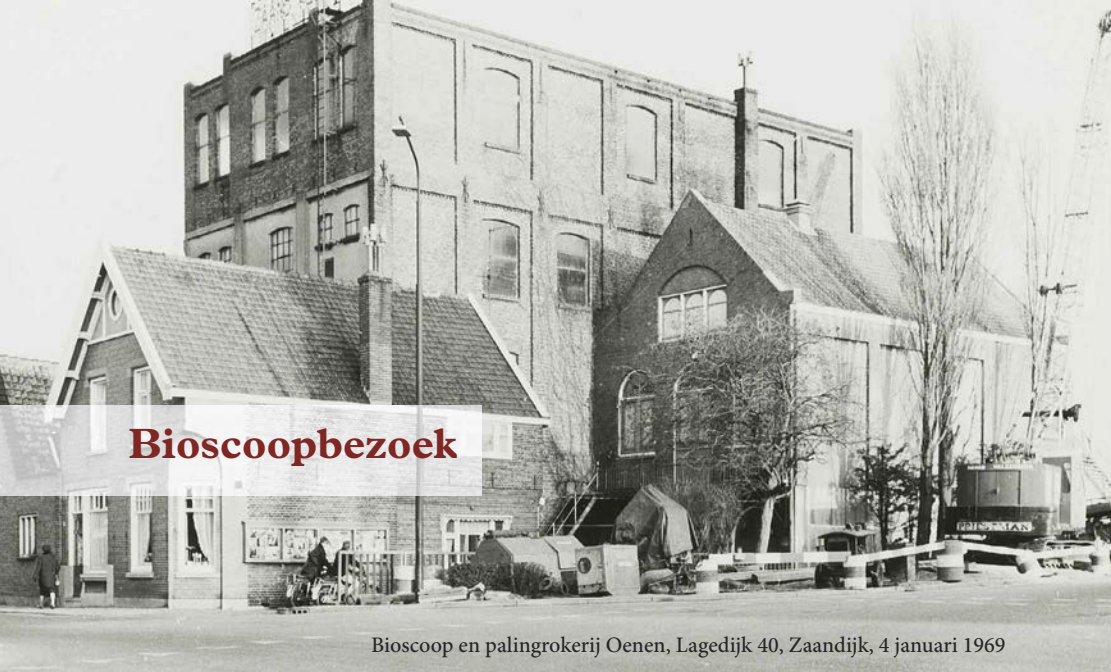
Na de eerste vier jaren van haar leven aan de
Westzanerdijk gewoond te hebben, ver-
huisde mijn moeder naar een woning onder-
aan een andere dijk, namelijk de Zuiddijk in
Zaandam. Uit haar tijd als schoolmeisje in
Zaandam kon ze zich herinneren dat zij
soms met de gebroeders Chris en Joop Jan-
sen in de bioscoop zat. De gebroeders kwa-
men daarvoor lopend uit Koog aan de Zaan,
waar ze woonden gedurende 1935–1937. Be-
halve dat Chris en Joop vier jaar ouder waren
dan mijn moeder, zal ook hun aanzienlijke
lichaamsomvang -toen al- en het feit dat ze
een tweeling waren ertoe bijgedragen hebben
dat zij zich dit voorval tot op hoge leeftijd
voor de geest kon halen.

De huidige situatie rondom Overtoom 6 ver-
schilt natuurlijk zeer van de periode toen
Sluijters zijn schilderij maakte en Ouwejan
zijn tekeningen. Maar toch is het decor nog
wel goed herkenbaar, ondanks het feit dat
nieuwbouw, bomen en de grote betonnen
brug veel van het zicht ontnemen.

- 1) van der Male, J. 2022. *Familie Zwikker – Boeren aan de Westzanerdijk en Overtoom te Westzaan en Zaandam*. Zie: http://wdbbestand.synology.me/WDB/stories/Boerderijen_Zwikker_18092016.pdf (geraadpleegd 11 augustus 2022)
- 2) Couwenhoven, R. 2015. *1100 Zaanse Molens*. Stichting Uitgeverij Noord-Holland. 400 pp.
- 3) Krom, F. J. B. 1974. "De Tweeling" teener tijd verlooren.... De Typhoon, dag en maand onbekend.
- 4) Heijnen, H. 2021. *Een houthandelaar timmert aan de weg*. Windbrief, september 2021: 18-19.
- 5) Schat, P. 2014. *Sluijters plek exact bepaald – Vier bruggen te ver*. Dagblad voor de Zaanstreek, 23 augustus.
- 6) Roggeveen, P. 2014. *Locatie 'eetje' voor Martin Schaap*. Dagblad voor de Zaanstreek, 23 augustus.
- 7) van Sante, J. W. 1980. *Westzaan in oude ansichten deel 1*. 5^e druk. Europese Bibliotheek, Zaltbommel; foto no. 1.
- 8) Ouwejan, R. J. 1934. *Zaens Skoon. Deel 1*. Meijer's Boek- & Handelsdrukkerij, Wormerveer. Ongepagineerd.
- 9) Harrewijnen, L. 2019. 'Zaens Skoon'. Catalogus uitgegeven door Kunstgalerie en Lijstenmakerij Staphorsius in Westzaan. 76 pp.

Recente situatie rondom Overtoom 6
vanaf ongeveer hetzelfde gezichtspunt als
in de tekeningen van Ouwejan; de zwarte,
houten nieuwbouw ontnemt grotendeels
het zicht op het stenen huis, dat nu wit is,
in tegenstelling tot vroeger; augustus 2022

Bioscoopbezoek

Bioscoop en palingrokerij Oenen, Lagedijk 40, Zaandijk, 4 januari 1969

Dat de tweeling Chris en Joop ook wel in de bioscoop werden gezien zoals blijkt uit het artikel *Een Westzaans decor* is niet vreemd. Een brief van Annie (de vrouw van Willem) uit de jaren 1930 toont dit aan; vanuit Elst waar het gezin toen woonde schrijft ze naar oudste zoon Wim en zijn vrouw Annie (ze noemt haar Ans). Ze heeft het over een oud avondje doorbrengen wanneer het over de bioscoop gaat, en verder kent ze nauwkeurig de prijs van de verschillende kaartjes en ook nog hoe laat je het beste de kaartjes kunt halen.

Lieve Wim en Ans,
Mijn plan is Donderdagnamiddag naar jullie toe te komen, zeg Wim als jij nu drie plaatsen haalt bij Oenen, gaan we 's avonds fijn een oud avondje doorbrengen, daar heb ik echt zin in, je weet wel van 35 als hij niet anders heeft dan maar van 0,50. Haal ze dan om half een dan is hij vast thuis. Ik kom in de namiddag en

neem meteen de ets voor Huisman mee en ga dan vrijdagnamiddag weer terug. Zoals je begrijpt kom ik zonder Jantje, vader en de jongens zullen op hem passen en dat kan ook best voor een keer ik heb er anders niets aan. Breng jij voor mij een pak kattebrood mee, neem maar van 38 ct. dat is steviger zak dus verpakt hoor. Wim, ik zal Annie's moeder vragen of ik daar slapen mag, dat vind ik gezellig, dan gaan we 's avonds naar huis wandelen, tenminste als het goed weer is. Ik kom dan donderdagnamiddag naar Annie toe en gaan we samen dan naar Oenen toe. Denk jij dan om kattebrood.

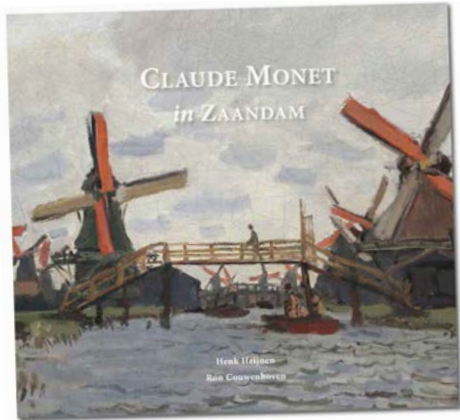
Dag Wim en Ans, de hartelijke groeten van je vader en broers ook van Janneman.
Denk ook om de kaartjes te halen voor de donderdagavondbioscoop. Een zoen voor jullie beiden van je liefh moeder.

Ik heb een brief ingesloten voor de familie Wester

Ik heb een brief ingesloten voor de familie Wester.
mijn liefh moeder.
Een zoen voor jullie beiden
Z.O.Z.
Lieve Wim en Ans.
Mijn plan is Donderdagnamiddag naar jullie toe te komen, zeg Wim als jij nu drie plaatsen haalt bij Oenen, gaan wij 's avonds — fijn een oud avondje doorbrengen, daar heb ik echt zin in, je weet wel van 35 als hij niet anders heeft — dan maar van 0,50. Haal ze dan om half een dan is hij vast thuis. Ik kom in de namiddag en neem meteen de ets voor Huisman mee, en ga dan vrijdag namiddag weer terug.
Zoals je begrijpt kom ik zonder Jantje, vader en de jongens zullen op hem passen en dat kan ook best voor een keer ik heb er anders niets aan. Breng jij voor mij een pak kattebrood mee, neem maar van 38 ct dat is steviger zak dus verpakt hoor Wim. Ik zal Annie's moeder vragen of ik daar slapen mag dat vind ik gezellig, dan gaan wij 's avonds naar huis wandelen tenminste als het goed weer is. Ik kom dan Donderdagnamiddag naar Annie toe en gaan wij samen dan naar Oenen toe. Denk jij dan om kattebrood.
Dag Wim en Ans, de hartelijke groeten van je vader en broers ook van Janneman.
Denk ook om de kaartjes te halen voor
Donderdagavond bioscoop.

De bioscoop van Siem Oenen opende in 1928 en was gevestigd boven een palingrokerij op de hoek van de Lagedijk en de Guisweg, naast de Julianabrug in Zaandijk. Bezoekers, die even 'een Oentje pakten', herinneren zich een smoezelig zaaltje met verouderde apparatuur waardoor er regelmatig storing was, de film brak of uit de projector liep. Storing leidde altijd tot een ka-

baal in de zaal. Oenen kwam dan hinkend (hij was mank) de zaal in stormen en dreigde de voorstelling te stoppen als het niet ophield. In de winter werd tijdens de film de manshoge stinkende kolenkachel bijgevuld die midden in de zaal stond. In 1969 sloot "de Bioscoop van Oenen" zijn deuren.

Een raadsel opgelost?

Het boek *Claude Monet in Zaandam* heeft inmiddels, naast veel complimenten, de nodige reacties en vragen opgeleverd. Zo nam een kunstverzamelaar uit Assendelft contact op met Ron Couwenhoven, één van de auteurs van dit lijvige standaardwerk. Met veel plezier had deze liefhebber al uren in het boek doorgebracht en had ook gelezen over 'het raadsel van de Voetbrug'. Welke locatie en welk huis zien we toch op dit Zaanse schilderij van Monet? Een traditioneel geschilderd werk, eigenlijk niet zo bijzonder en vernieuwend vergeleken met de meeste van zijn andere Zaanse werken. De Fransman maakte het specifiek voor zijn vriend Henry Havard (*a l'ami H H / C Monet. 71 / Zaandam*) die toen ook in Zaandam verbleef, en die het kleine schilderij vervolgens maar liefst vijftig jaar in bezit hield. Het kan niet anders; dit schilderij moet voor hem een hele bijzondere herinnering zijn geweest aan zijn verblijf in Zaandam. Maar welke? Na zijn overlijden in 1921 belandt het werk in de collectie van een Frans museum, en blijft deze vraag vandaag de dag nog steeds onbeantwoord.

De boodschap aan Ron was duidelijk: *Ik heb een schilderij van Nic de Carpentier uit 1916 waar de molen Het Oosterkattégat op staat, maar ik vermoed dat er ook elementen op staan die terugkomen in het schilderij de Voetbrug van Monet!* Wanneer dit inderdaad het geval zou zijn, dan was de vondst werkelijk uniek. Het zou wellicht kunnen helpen om 'het raadsel van de Voetbrug' op te lossen.

Al vrij snel stond Ron voor het schilderij van De Carpentier en een zoektocht, waarbij verschillende experts van de vereniging Zaanse Molen werden geraadpleegd, kon beginnen.

Het schilderij zou volgens de verzamelaar de bebouwing weergeven aan de Zuiddijk, vanuit het westen gezien. In dat geval zou De Carpentier gewerkt moeten hebben aan de hand van een foto. In 1883 immers werd begonnen met het dempen van het Zaan-water om onder meer de Prins Hendrikkade te realiseren. Links in de voorgrond een bruggetje naar een drijvende vlonder die met de hoogte van de waterspiegel kon meebewegen. Het bruggetje doet in bepaalde mate inderdaad wel denken aan het bruggetje dat op

Nic de Carpentier (1882-1965), De Zaanoever met in de achtergrond molen De Bleeke Dood

de Voetbrug is te zien. Het raam van het pand dat direct achter de brug staat heeft wel iets weg van die van het houten pand op het Monet-schilderij. De raamluiken ontbreken echter en op het ene schilderij is de daklijst strak en op het andere werk gekarteld. Ook het hoge gebouw op het De Carpentier-werk lijkt niet te passen in de omgeving van de Zuiddijk. Tot slot staat voor de afgebeelde molen bebouwing, terwijl Het Oosterkattégat min of meer vrij in het land stond en lag er veel buitendijks land voor de molen. Dat werd al aangegeven door Jacob Oostwoud en Jan van Heteren die in 1794 een belangrijke kaart van Oostzaandam maakten met daarop alle toen aanwezige molens.

Nic de Carpentier (1882-1965)

Autodidact De Carpentier was aquarellist, etsen en schilder, en volgde later lessen bij Ko Koeman. Met zijn Zaanse landschappen vond hij zijn onderwerpen altijd dicht bij huis, waarmee hij net als een aantal van zijn tijdgenoten als een topografische chroniqueur de streek vastlegde die hij langzaam maar zeker onder de sloophamer zag verdwijnen.

Herberg De Waakzaamheid met zicht op de korenmolen De Bleeke Dood in Zaandijk
Foto, 1910. GAZ fotonummer 21.26286

De eerste conclusie was dan ook dat het De Carpentier-werk waarschijnlijk niet de Zuiddijk liet zien, maar welke locatie koos hij dan wel om dit doek te maken?

Vrij snel werd duidelijk dat de molen in de achtergrond De Bleeke Dood in Zaandijk is, en dat we dus kijken naar de westelijke Zaan-oever in noordelijke richting vanaf de steiger achter herberg De Waakzaamheid in Koog aan de Zaan. Verder zien we links pakhuis Haan van fa. Bets en verder naar links pakhuis Baars van papierhandel Honig (later Krijt). ‘Het raadsel van de Voetbrug’ kon hiermee helaas niet worden ontrafeld.

En toch heeft dit uitzicht van De Carpentier raakvlakken met Monet:

Herberg De Waakzaamheid, aan het einde van de negentiende eeuw gezien vanaf de Zaan in westelijke richting. Foto, 1895
Collectie Ron Couwenhoven

Zo bracht zijn vriend en kunstschilder Armand Guillaumin in 1904 een periode in Koog aan de Zaan door en verbleef hij in De Waakzaamheid. Hoofdstuk 16 van het standaardwerk gaat hier uitvoerig op in en laat ook zeventien werken zien die Guillaumin in die omgeving heeft geschilderd. Meerdere keren zette Guillaumin zijn ezel neer op de steiger die ook is afgebeeld op het De Carpentier-werk.

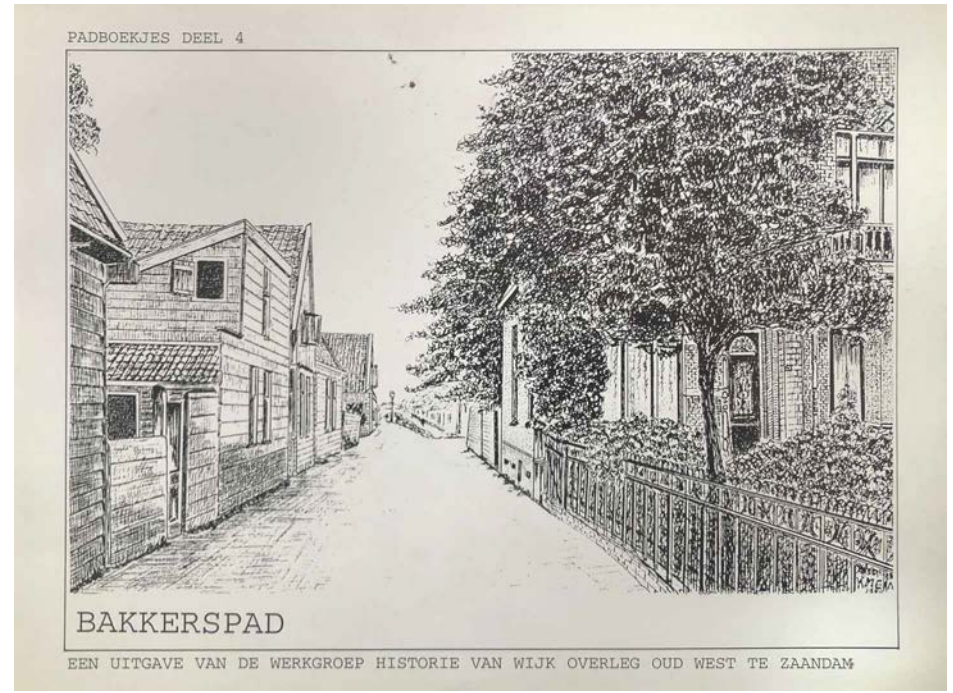
Herberg De Waakzaamheid met zicht op de korenmolen De Bleeke Dood in Zaandijk

Verder kan ook het hoge gebouw dat we vrijwel vooraan op het schilderij zien worden herkend. Het is Hoogstraat 14, wat door Guurtje en Rikus Duyvis na hun huwelijk in 1878 werd betrokken. Zij waren ook de bewoners van het monumentale pand toen De Carpentier in 1916 op die plek zijn schilderij maakte. ‘Het raadsel van de Voetbrug’ blijft voorlopig helaas nog in nevelen gehuld.

Met dank aan Ron Couwenhoven en een aantal experts van de Zaansche Molen

Armand Guillaumin, Zelfportret met palet
Olieverf op doek, 60 x 50 cm, 1878
Collectie Van Gogh Museum, Amsterdam
(Vincent van Gogh Stichting)

Van de paden

De Zaan is voor de streek al heel lang de 'natte snelweg' voor de handel en nijverheid. Eeuwen geleden lag het dan ook voor de hand dat de eerste bebouwing plaatsvond direct op de beide oevers. Molens, pakhuizen en ook woningen wisselden elkaar af. Later verrezen hier ook de grote fabrieken. Met een steeds verder toenemende bedrijvigheid en ook groeiend inwonersaantal nam ook de behoefte aan ruimte steeds meer toe. En zo ontstonden al vroeg de paden, veelal loodrecht gelegen op de bebouwing aan de Zaan. Uiteindelijk werden er tientallen van aangelegd.

Deze paden kenden reglementen waarin het reilen en zeilen werd vastgelegd en waren bewoners een bijdrage verschuldigd voor bijvoorbeeld het onderhoud van het pad, de bruggen en de beschoeiing van de sloot. Verder waren de bewoners voor veel (lief en leed) zaken op elkaar aangewezen; de gemeente of een andere overheidsinstelling

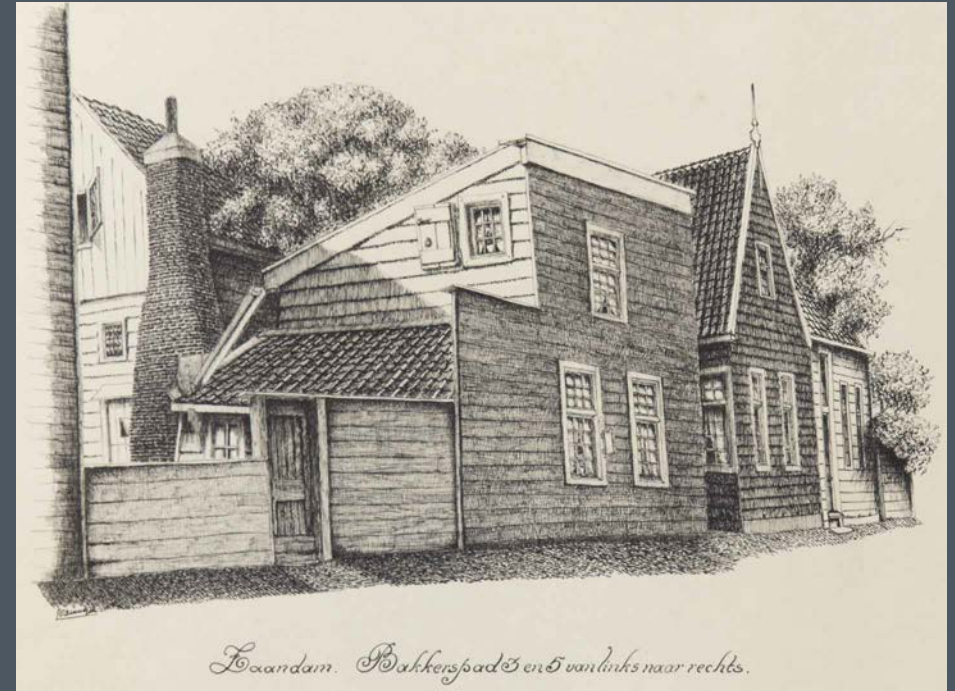
Herman Buschenhenke (1868-1938), Zaandam • Het Bakkerspad

speelden hierbij in die tijd geen enkele rol. Vrouwen namen hierbij een centrale plek in; de mannen immers maakten lange werkdagen. De naam van een pad verwees soms naar een molen of bedrijfje wat er was gevestigd. Weer andere paden kregen bijvoorbeeld de naam van de eerste bewoner.

Verschillende Zaanse kunstenaars hebben de bebouwing langs de paden vastgelegd. Remmet Ouwejan sr. (1897-1972) en Herman Buschenhenke (1868-1938) zijn hier de belangrijkste voorbeelden van. Ouwejan sr. bundelde zijn zeer nauwkeurige tekeningen in de twee delen *Zaens Skoon* die in de jaren 1930 verschenen.

Uiteindelijk maakten de paden plaats voor stedelijke ontwikkeling; de houten bebouwingen werden gesloopt om plaats te maken voor het ontwikkelen van woonwijken. Rio-lering werd aangelegd, en sloten werden gedempt om ruimte te geven aan het opkomende wegverkeer.

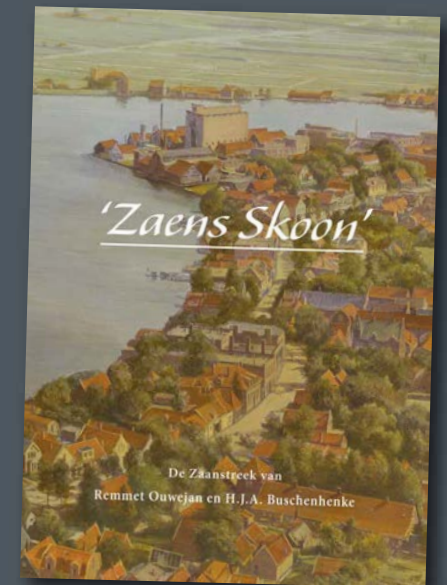
Het werk van beide kunstenaars laat een nostalgisch en aantrekkelijk beeld zien van de 'knusse' paden uit vroegere tijden. Hierbij mag niet worden vergeten dat de woon- en leefomstandigheden in die tijd onvergelykbaar anders waren dan die we in de huidige tijd gewend zijn.

Het Bakkerspad wordt in documenten uit de 17e eeuw al vermeld. Tegenwoordig is hier de Klokbaai als zijstraat van de Westzijde te vinden, vlakbij de Bullekerk. Zoals indertijd gebruikelijk werd het pad vernoemd naar de naam van de eerste bewoner. De oorspronkelijke naam was dan ook het Jan Barendsz Backerspad.

De stichting nam in 2019 het initiatief tot de expositie *Zaens Skoon*, waarin aan de hand van bijna tachtig schilderijen van Buschenhenke een denkbeeldige wandeling door de Zaanstreek kon worden gemaakt. De uitgebreide catalogus hiervan is nog steeds te verkrijgen bij Galerie Staphorsius of door € 10 (inclusief verzendkosten) over te maken op NL52RABO 0370 1511 19 ten name van de stichting. Vergeet niet uw adresgegevens te vermelden.

Remmet Ouwejan sr. (1897-1972), Zaandam • Het Bakkerspad

De broer van Sinterklaas

De heer Hans van de Stadt uit Koog aan de Zaan is al jaren donateur van de Willem Jansen Stichting. In zijn uitgave *Dakhaas bij gaslicht...en meer Zaanse jeugdherinneringen uit 1940-45* heeft de heer Van de Stadt op anekdotische wijze een twintigtal gebeurtenissen uit die periode opgetekend. Zo kwam eind 1942 Willem Jansen op bezoek.

Mijn vader was filiaalchef van schoenhandel Presburg aan het begin van de Westzijde in Zaandam. Wij woonden zelf boven de winkel. Die was met een grote trap in de winkelruimte met het woonhuis verbonden. Zoals altijd speelde in die tijd de hoofdverkoopster eind november en de eerste dagen van december voor Sinterklaas. Hij ontving dan de klanten en hun kinderen in de winkel en deelde kleine presentjes uit. Erg tactisch was de verklede winkelbediende niet en ook sprak ie nogal puur Zaanse.

Zo had de Sint een jong ventje aangesproken en gezegd:

“Zo jonge, kom jai mer'es bai Sinterklèhs.”

De jongen voldeed aan het verzoek en klom bij de oude man op schoot.

“Traiter jai je moeder nog wel'es”, vroeg de goedheiligman.

“Ja Sinterklaas, maar ik zal 't niet meer doen hoor.”

“Nou, dan moet jai toch maar'es effe mee naer Spanje!”

Waarop de knul het op een brullen zette. Gelukkig deed het cadeautje wonderen en verliet het joch nog enigszins nasnikkend met z'n moeder de winkel. Maar zijn geloof in de Sint had een flinke knauw gekregen.

Broer Rob, die toen zo'n jaar of vijf was, geloofde echter nog steeds heilig in de Sint. Hij ging halverwege de trap zitten en volgde alle gebeurtenissen in de winkel met grote interesse en er was niets mooiers dan zelf ook bij Sinterklaas geroepen te worden.

Het liep tegen Kerstmis toen vader met zijn vriend Willem Jansen naar het kantoortje achter in de winkel liep. Hij kwam uit Westzaan om een schilderij te brengen dat hij die zomer in polder De Reef had gemaakt en door vader was gekocht.

Het schilderij dat door de heer Van de Stadt werd gekocht: Willem Jansen, Gezicht op Westzaan, olieverf op doek, 50 x 63 cm, 1942

Na afloop liep hij met vader door de zaak naar de voordeur toen broerlief Rob tree voor tree de winkeltrap afklom. Hij zag Jansen en riep: “Oh, pap, kijk, daar heb je Sinterklaas weer!” Een logische opmerking want Willem Jansen had een prachtige lange lichtgrijze baard en snor.

De schilder keek echter meteen nors voor zich uit. Hij was kennelijk niet gediend van de kindercreet. Vader merkte dit en trachtte de sfeer te verbeteren door te zeggen:

“Nee Rob, dat is Sinterklaas niet. Het is de broer van de Sint.”

Maar deze goed bedoelde kwinkslag maakte het gezicht van Jansen nog donkerder en boos beende hij de winkel uit.

Het heeft toen maanden geduurd voor Jansen weer bij ons thuis kwam en de vriendschap enigszins werd hersteld. Kunstenaars zijn vaak kleurrijk maar blijken soms ook zeer zwart-wit te denken!

De Zaanse KunstSalon

In 2023 organiseert de stichting in samenwerking met Galerie Staphorsius in Westzaan wederom de verkoopexpositie de Zaanse KunstSalon. De vorige vond alweer in 2020 plaats. De KunstSalon biedt particulieren de mogelijkheid om werken van (voornamelijk Zaanse) kunstenaars ter verkoop in te brengen, en liefhebbers de kans om tijdens de expositie een werk te kunnen aanschaffen. Tijdens de laatste verkoopexpositie in 2020 wisselden ruim 100 werken van eigenaar!

Wat kan de stichting samen met Galerie Staphorsius voor u doen:

- Beoordelen van een in te brengen kunstwerk, de echtheid en de staat van het werk,
- Aanbevelen van een reële verkoopbare prijs,
- Ophangen in de expositieruimte van de galerie, met wanneer zinvol een toelichtende tekst, en
- Creëren van publicitaire aandacht.

Hiervoor zal de stichting een kleine commissie berekenen, en deze baten komen volledig ten gunste van de stichting; de medewerking van Galerie Staphorsius is geheel belangeloos. De verkoopexpositie opent begin februari 2023. Hierover zullen wij u begin volgend jaar verder informeren.

Willem Jansen, Aronskelk 16 – 12 cm, ca 1910

Bloemen

Een verzamelaar schonk twee werken aan de stichting. Willem Jansen tekende in potlood een aronskelk; het werk laat zich in de jaren 1910 dateren en is vermoedelijk een schets die hij tijdens zijn opleiding maakte. Zo volgde Jansen in de jaren 1909-1911 zijn opleiding aan de Rijksschool voor Kunstnijverheid in Amsterdam, wat tegenwoordig de Gerrit Rietveld Academie is. De zonnebloem van Chris maakte hij in een gemengde techniek als *Bloemstudie* met de datering zoals Chris het noteert *Novemb 1948*.

De schenking vormt een leuke aanvulling op de collectie van de stichting.

Chris Jansen, Zonnebloem 36 – 20 cm, Nov 1948

Omvangrijke schenking

Van de familie Donker Kaat mocht de stichting een mooie schenking in ontvangst nemen. De circa tachtig werken zijn inder tijd door vader Donker Kaat als gepassioneerd liefhebber van het werk van de Jansens bijeengebracht en nagelaten.

De schenking betreft olieverfschilderijen, originele en later nagedrukte etsen, aquarellen en tekeningen (ook in een gemengde techniek) uit de jaren 1920 tot 1960.

Onderdeel van de schenking zijn ook vier etsplaten, één door Chris gemaakt en drie van de hand van Willem. Hiermee wordt de verzameling etsplaten van de Jansens in de collectie van de stichting verder gecompleteerd. De schenking is een geweldige aanvulling voor de collectie van de stichting.

Wim Donker Kaat en Rita van de Wiel

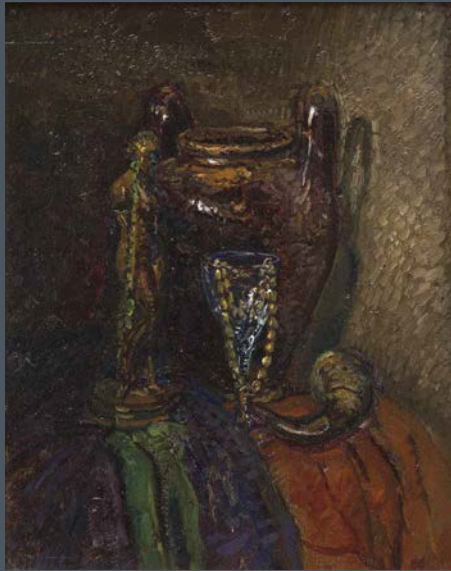
Chris Jansen, Rietland, Tekening, 1947

Chris Jansen, Stilleven, 1948

Chris Jansen, Stilleven, 12 oktober 1933

Willem Jansen, Stilleven

Chris Jansen, Wilgenboom, Westzaan

Willem Jansen, Stilleven, 1947

Chris Jansen, Theepot, Aquarel, 14 sept. 1933

Chris Jansen, Tuin Tante Em, Tekening, juli 1957

Willem Jansen, de Genneper Watermolen bij Eindhoven - Gestel aan de rivier de Dommel

Al eeuwenlang is er tal van Amsterdamse stadsgezichten die voor kunstschilders geliefd zijn om vast te leggen. Eén van deze plekken is bijvoorbeeld de Staalmeestersbrug, die in de Staalstraat het grachtenwater van de Groenburgwal overspant. Het fraaie zicht vanaf de brug op de toren van de Zuiderkerk zal hier zeker ook nog eens aan bijdragen. Vermaarde meesters zoals Jan Jacob Spöhler (1811 – 1866) en Karel Klinkenberg (1852-1924) legden het vast. Ook de in Wormerveer geboren Cornelis Brandenburg (1883 – 1954), die zijn grote bekendheid vooral verwierf met zijn omvangrijke grafische oeuvre van Amsterdamse stadsgezichten, maakte er een ets van.

Claude Monet (1840 – 1926) is zonder twijfel de bekendste kunstschilder die de brug op het doek vastlegde. Na zijn verblijf in Zaan-dam in 1871 bezocht de impressionist enkele

jaren later Amsterdam, en maakte daar twaalf schilderijen. Op maar liefst twee van deze werken is de Staalmeestersbrug met in de achtergrond de toren van de Zuiderkerk te zien. Beide keren koos Monet positie vanuit een bootje op de Amstel, kijkend in noordoostelijke richting; één van deze werken behoort tot de collectie van het Philadelphia Museum of Art in de Verenigde Staten.

Claude Monet, De Zuiderkerk, Amsterdam

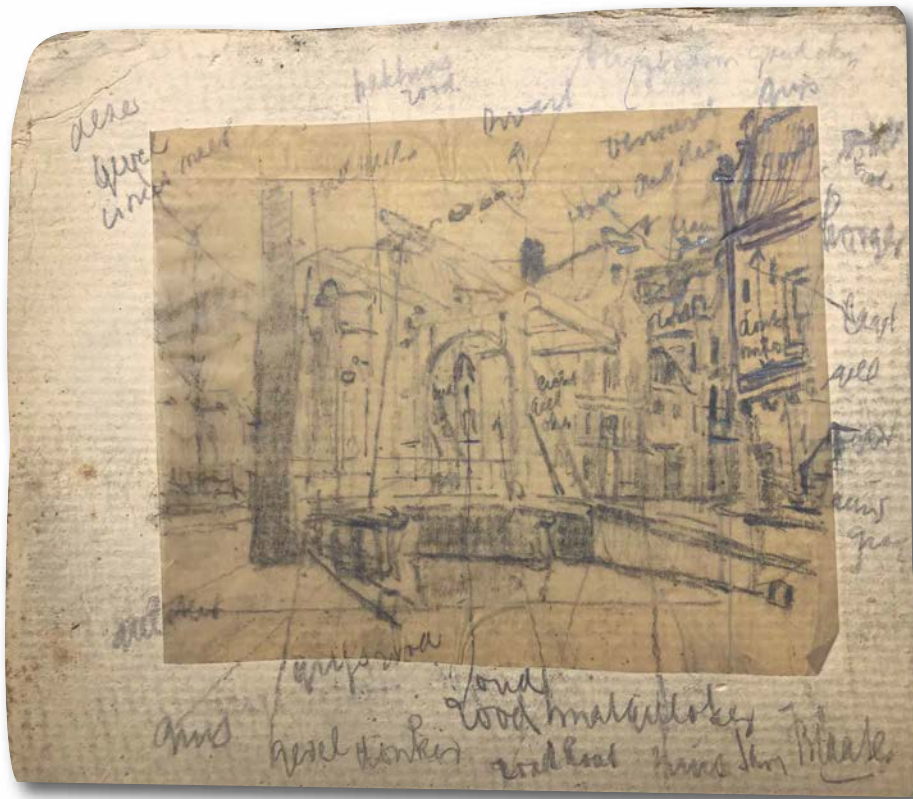

Cornelis Brandenburg, De Staalmeestersbrug, 39 x 56 cm, ca 1925

A la poupée – de kleurets of ingekleurde ets

Brandenburg bracht naast monochrome etsen, ook een aantal hiervan in kleur uit zoals deze van de Staalmeestersbrug. Zoals bekend heeft ook Willem Jansen een aantal van zijn etsen in kleur uitgevoerd. Hij deed dit door eerst een ets af te drukken en deze vervolgens met (aquarel)verf en kleurpotlood, of een combinatie daarvan, met de hand in te kleuren. “Handingekleurd door den Etsen”, noteerde hij wel onder zo’n ets.

Brandenburg volgde een geheel andere techniek die met à la poupée wordt aangeduid. Hierbij wordt de etsplaat na het ininken met zwarte inkt vervolgens met een stukje textiel of penseel met verschillende kleuren inkt bestreken en met de etspers afgedrukt. Geen ingekleurde ets derhalve maar een kleurets.

Een schets van Willem Jansen laat zien dat ook hij de Staalmeestersbrug heeft geschilderd. Bij nadere beschouwing roept deze vlotte vastlegging een aantal boeiende vragen op en geeft het uiteindelijk een verrassend inzicht hoe Jansen hierbij te werk is gegaan. Wat opvalt is dat de tekening zelf nauwelijks detaillering laat zien, en kan hiermee geen voorstudie zijn uitsluitend op basis waarvan Jansen in zijn atelier het doek schildert. Ook ontbreekt een rasterindeling, veelal nodig om in juiste verhoudingen een kleine tekening nauwkeurig te kunnen projecteren naar een groter doek. Hiervoor zal Jansen dus een

andere afbeelding hebben gebruikt. Verder neemt hij in de tekening vrijwel uitsluitend opmerkingen op over de te gebruiken kleuren. Rechts laat de tekening wel een mate van detaillering zien, maar dit lijkt alleen te zijn gedaan om de toe te passen kleuren nauwkeurig op de bebouwing te kunnen duiden. Verwarrend wordt het met zijn opvallende opmerking linksboven in de tekening: "Deze gevel is niet meer", wat in ieder geval betekent dat Jansen de schets niet ter plaatse heeft gemaakt. Het transparant papier waarop de tekening is gemaakt geeft het vermoedelijke antwoord: in zijn atelier heeft

Jansen het tafereel van een foto overgenomen; een wat oudere afdruk waar de gevel kennelijk nog op stond. Vervolgens is het kwetsbare papier op karton geplakt, en heeft Jansen ter plekke de aantekeningen gemaakt over het kleurgebruik.

De foto en deze schets met kleurduidingen zijn voor Jansen de basis geweest om in de rust van het atelier met het schilderij aan de slag te gaan. Het laat nog maar weer eens zien welk een gevoel en geheugen Jansen voor kleurgebruik in zijn werk moet hebben gehad.

De slotvraag: waar is het schilderij?

NATUURLIJK NATUUR

Een expositie van beelden, tekeningen en schilderijen met het thema natuur. Kunst in verschillende prijsklassen, maar wel allemaal betaalbaar. Voor elke huiskamer is er wel iets te vinden.

Expo t/m 24 december • Dinsdag t/m zaterdag 9 - 17 uur

staphorsius
kunstgalerie en lijstenmakerij

- taxatie & bemiddeling
- inlijsten
- papier- en olieverfrestauratie
- schoonmaken van schilderijen
- in- en verkoop van schilderijen
- kaarten & grafiek